

ЗАГАЛЬНОНАУКОВІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

УДК 359:355.321

О.В. Дубов, к.військ.н., доц.,

О.Г. Петровський

О.В. Філоненко

Науково-дослідний центр Збройних Сил України “Державний океанаріум”, м. Одеса, Україна

МОСКІТНИЙ ФЛОТ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА РЕАЛІЇ

Надається аналіз сучасного досвіду й рекомендації щодо створення та використання флоту легких сил (“москітного”). Розкриваються проблеми та перспективи його розбудови і застосування за рахунок військової ефективності і дешевизни, необхідність поєднання з можливостями класичного флоту.

***Ключові слова:** ВМС ЗС України, флот легких сил, “москітний флот”, ракетні катери, перспективний корвет, протикорабельна ракета, розвиток ВМС.*

Постановка проблеми

Командування Військово-Морських Сил Збройних Сил України (ВМС ЗС України) адекватно розуміє можливості країни і завдання що стоять перед ВМС в плані оборони берегів України. У зв'язку з цим основним напрямом розвитку флоту визначено створення боєздатної компоненти військ для захисту узбережжя у разі проведення можливої морської десантної операції з боку агресора. Інше завдання – це збереження ядра сил для підготовки особового складу майбутніх ВМС ЗС України.

Україна успадкувала від СРСР могутню суднобудівельну промисловість, але основні складнощі у військовому кораблебудуванні в Україні лежать в площині відсутності виробництва морського озброєння. До того ж за складних економічних умов теперішнього часу влада України не може виділяти достатньо коштів для реалізації таких складних систем озброєння, як повноцінний бойовий корабель. У зв'язку з цим варто чекати розвитку саме катерної складової ВМС ЗС України. Позитивні та негативні наслідки такого рішення і розглядаються у статті.

Аналіз останніх досягнень і публікацій

Досвід флотів провідних країн світу щодо створення та застосування “москітного флоту” є достатньо відомим. Він неодноразово розглядався у військових документах і спеціалізованій літературі [1-4]. Крім того, обговорення шляхів розвитку ВМС ЗС України постійно проходить на військово-морських форумах, наукових і науково-практичних конференціях та семінарах різних рівнів [5-7]. Однак, у прямій постановці проблема аналізу сутності та змісту застосування флоту легких сил, уточнення його теперішнього і перспективного складу і структури, завдань його складових авторами раніше розглядалась не повно.

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Класична модель флоту вимагає наявності всього спектра надводних кораблів - від авіаносців до катерів. Це дає можливість діяти навіть у відкритому океані, але буде коштувати державі мільярди доларів. “Москітний флот”, що складається з чисельних катерів різного призначення, хоч і здатний забезпечити морську безпеку держави тільки біля узбережжя, але коштує набагато дешевше.

В умовах наявних загроз, обмеженого фінансового ресурсу і часу, створення “москітного флоту” є для України оптимальним тимчасовим варіантом “асиметричної” відповіді агресору.

Метою даної статі є необхідність узагальнення, систематизації та врахування сучасного досвіду застосування різноманітних типів платформ: мінно-тральної, рейдово-амфібійної і патрульно-ударної для розвитку в Україні катерного флоту легких сил, висвітлення проблем, які сьогодні він вирішити не здатний.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Сучасна модель ВМС ЗС України може бути реалізована за допомогою класичної структури з додаванням опцій “москітного флоту”. Однак, сьогодні вимагає від країни перш за все будувати малотоннажний катерний флот, що в разі дешевше і швидше, ніж реалізовувати великі проекти.

За формулою, яка існує в світі, одна тонна водотоннажності корабля класу “корвет” або “фрегат” коштує 100.000 \$ US. Але, для багатьох країн відсутність достатньої кількості власних ресурсів має вирішальне значення. Саме тому, розглядаючи концепцію побудови українського флоту з огляду на втрату Кримського півострова і продовження тривалої антитерористичної операції на сході країни, треба знайти відповідне рішення, щоб нейтралізувати будь-яку агресію обмеженими ресурсами і в короткий проміжок часу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів

Після втрати Криму у 2014 р., кількість боєздатного флоту і особового складу ВМС ЗС України значно зменшилась. Були втрачені: підводний човен “Запоріжжя”, корвети “Луцьк”, “Хмельницький” і “Тернопіль”, ракетний катер “Придніпров’я”, морські тральщики “Чернігів” та “Черкаси”, великий десантний корабель (ВДК) “Костянтин Ольшанський”.

В умовах негативної воєнно-політичної обстановки навколо України, з урахуванням можливостей оборонно-промислового комплексу держави, постало нагальне питання щодо опанування в найближчий час тими формами і способами застосування військ (сил), на які Збройні Сили (ЗС) спроможні або мають бути стати спроможними в найкоротші терміни.

Розуміючи обмежені можливості України щодо адекватної відповіді на загрози будь-якого агресора з моря, керівництвом держави акцентовано увагу на першочергове в сьогоднішніх умовах військово завдання ВМС ЗС України. Так в Стратегії національної безпеки України [1] – це такі завдання:

- формування адекватних сучасним загрозам військово-морських можливостей;
- забезпечення оборони морського узбережжя;
- розвиток необхідної інфраструктури базування ВМС;
- відновлення інфраструктури базування ВМС в Криму після його повернення.

В Воєнній Доктрині України [2] вказані завдання держави на сучасний період: відродження військово-морського потенціалу, розвиток ВМС ЗС України, які мають бути здатними обороняти берегову лінію Чорного та Азовського морів, а також залучатися до міжнародних операцій НАТО і ЄС.

В Державній програмі розвитку ЗС України на період до 2020 року [3] визначено завдання ВМС ЗС України у досягненні **мінімально необхідних військово-морських можливостей шляхом формування та підготовки перспективного складу флоту.**

Виходячи з реального стану справ основними причинами труднощів адекватного протистояння противнику на морі є:

- а) недостатність (відсутність):
  - протикорабельної ракетної зброї морського, берегового і повітряного базування;

- сучасних фрегатів та корветів, підводних човнів та протимінних кораблів;
- запасів морських засобів ураження і боєприпасів;
- уніфікації кораблів, авіації та БПЛА, ОВТ та їх моральна і фізична застарілість;
- єдиної державної системи висвітлення морської обстановки;

б) недосконалість:

- системи базування;
- сучасних відомчих систем висвітлення морської обстановки;
- стандартів, навчальної бази та якості підготовки кадрів для ВМС.

Згідно вказаних завдань та змін у реаліях сьогодення вже з 2018 року планується у ВМС ЗС України мати власні багатоцільові корвети й ракетні катери, основним ударним озброєнням яких є протикорабельні ракети (ПКР).

Сьогодні розглядаються 5 основних напрямків розвитку ВМС ЗС України [6] (при цьому не будуть підійматися питання стану та застосування морської авіації і мінної зброї):

1. Перспективний корвет (проект 58250);
2. Розвиток катерного флоту легких сил;
3. Створення рухомих берегових протикорабельних ракетних комплексів;
4. Широке використання роботизованих надводних та підводних засобів;
5. Інші альтернативні шляхи розвитку.

Найбільш актуальними визнані перші три. Коротко розглянемо кожний з них.

Перший напрямок – Розбудова “перспективного корвету (проект 58250)”.

При всій важливості досягнення мети – існування власного багатофункціонального (оснащеного протичовновою, протикорабельною та протиповітряною зброєю) корабля, існує багато труднощів в її реалізації і, перед усім – недостатнє фінансування. Так, програма будівництва серії багатоцільових корветів, що затверджена постановою Кабінету Міністрів України № 1150 від 09.11.11 року, передбачала бюджетне фінансування в обсязі 16,2 млрд грн., і ще у 2014 році планувалося мати головний корабель серії, а до 2020 р. – вже 4 корабля, оснащених керованою ракетною зброєю. Нагадаємо, що останній транш з державного бюджету на будівництво корабля ПАТ “Чорноморський суднобудівний завод” отримав ще в грудні 2013 р. Лише в червні 2014 року підприємство отримало офіційне повідомлення від Міноборони про припинення фінансування. [8].

Дійсно, потенційні бойові можливості корвету досить великі. Важливо відмітити, що крім виконання, перш за все, притаманних йому задач, корабель може застосовуватися в якості пункту управління, засобу колективного наведення ПКР, а також колективного засобу ППО для охорони інших надводних об’єктів (передусім – ракетних, артилерійських і десантних катерів). За відсутності такого корвету, сьогодні практично неможливо вирішити завдання комплексного ураження противника починаючи від його узбережжя, на переході морем до подальшого наближення до територіальних вод і берегової лінії України та висадки морського десанту.

В інтерв’ю пресі у 2017 році командувач ВМС ЗС України неодноразово торкався питань розбудови корвету. Вказана нинішня вартість головного корабля серії “Володимир Великий”, що будується в м. Миколаїв, – це приблизно 5 млрд. грн.; в цілому, перший корабель зараз готовий всього на 20 відсотків хоча вже побудовані 7 секцій корпусу і надбудова, готові і чекають монтажу артилерійська установка, головна турбіна, скоро доставлять із США допоміжні дизелі [9]. В рамках міжнародного наукового форуму: “Морська стратегія держави. Розвиток та реалізація морського потенціалу України”, який відбувся у Києві, ним висказано думку про необхідність добудови корвета і повідомлено про рішення виділити для цього у 2017 році фінансування в межах 1 млрд. 200 млн. грн. (під державні гарантії). Відновлення добудови корвета при наявності фінансування можливе з 2018 року. На користь завершення розбудови корвету говорить й необхідність дотримання

Україною міжнародних угод в сфері закупівлі ОВТ. В розбудові залучено 14 фірм з 8 країн світу. Недотримання підписаних угод дискредитує на подальше Україну як надійного партнера.

Окрім недостатнього фінансування, головною проблемою при розбудові корвету є відсутність власної протикорабельної ракети корабельного базування, а також ембарго на закупівлю ПКР, що потребує активного розвитку напрямку власного їх виробництва, як найбільш важливого на перспективу розвитку національних ВМС.

Другим шляхом розвитку ВМС є розбудова флоту легких сил («москітного флоту») – ракетних, десантно-штурмових, артилерійських катерів із широким застосуванням можливостей перспективного корвету вищевказаного проекту. Можливо, також, окреме використання флоту легких сил у якості допоміжних сил до основного складу. Основними його перевагами є значно менші витрати і строки розбудови катерів, можливість виконання значної частини тактичних завдань ВМС у якості прибережного флоту. Головною ударною силою такого флоту, також, є корвети та ракетні катери на платформі корпусів із композитних матеріалів. Більш детально розглянемо цей шлях розвитку в другій частині цієї статті.

Крім побудови корветів, ракетних, десантно-штурмових, артилерійських катерів, доцільним у теперішніх умовах представляється, також, третій напрямок – створення рухомих берегових ракетних комплексів (РБРК) протикорабельних ракет подібних відомому радянському комплексу «Рубіж». Такий комплекс має мати власну радіолокаційну станцію (РЛС), розміщену на одній базі з пусковою установкою (ПУ), і здійснювати пуски ракет самостійно, при отриманні вихідних даних для стрільби від власних засобів спостереження, від корабельних виносних спостережних пунктів (ВСП), від берегових або авіаційних ВСП у короткі строки. Перевагою цих комплексів є мобільність – тобто більша живучість, а також те, що самохідні ПУ (СПУ) на узбережжі (суходолі) не є контрастним об'єктом, тому засоби спостереження надводного корабля (РЛС сучасних НК) не в змозі виявити СПУ на узбережжі (в незначній глибині території), та ін., що взагалі забезпечує досить надійну скритність та високу бойову ефективність зазначених засобів.

Що стосується підводних сил, то Україна має намір до 2020 року мати лише 2 малих (надмалих) підводних човна безпосередньо для забезпечення дій Сил спеціальних операцій.

Повертаючись до розгляду другого шляху розвитку ВМС ЗС України – розбудови катерного флоту легких сил, зазначимо, що малі бойові кораблі повною мірою проявили себе ще в Першу світову війну. Катери були потрібні всюди: для охорони баз, для мінних постановок, для супроводу конвоїв і т. д. будували десятками й сотнями, і все одно їх було недостатньо, на відміну від Британських (20 і 10) та Німецьких (15 і 4) лінкорів і лінійних крейсерів відповідно, які майже всю війну простояли біля причалів.

Друга світова війна остаточно зміцнила авторитет москітного флоту, який виконував повсякденну роботу з протидії підводним човнам, з десантування, забезпечення своїх військ та інші задачі. І після її закінчення під час дрібних регіональних конфліктів ракетні катери, сторожові кораблі ставали переможцями достатньо рідкісних морських боїв.

Зокрема, особливу популярність цей вид флотського озброєння набув під час війни у В'єтнамі [4]. У складі так званої «мобільної річкової оперативної групи» армії США, створеної в дельті Меконгу, діяли катери вогневої підтримки ASPB. Вони використовувалися в якості ескорту конвоїв, оборони баз, тралення якірних мін. У «янки» за цими катерами закріпилося прізвисько «річкові есмінці», хоча озброєння становила всього лише 20-мм автоматична гармата і два 12,7-мм кулемета. Щоправда, в особливих випадках катера ASPB доозброювалися ще парою великокаліберних кулеметів або автоматичними гранатометами, а по бортах носової башти ставили пускові установки некерованих ракет. Екіпаж катера складався із шести осіб.

Також зброєю *річкової флотилії* американців на той час були броньовані десантні катери АТС, які були озброєні такою ж 20-мм автоматичною гарматою і двома 12,7-мм кулеметами плюс двома гранатометами Мк.18. Особливістю цих катерів був броньований захист башт і рубки від куль

й осколків. А встановлені саморобні ґрати, зварені з металевих прутків, забезпечували захист від РПГ. АТС також використовувався в якості платформи для вертольоту. У передній частині корпусу встановлювався спеціальний майданчик, на який завантажувався вертоліт УН-1В “Хью”. Звичайно, що про зліт-посадку вертольоту з катеру мови не йшло, через майже однакову їх довжину.

Незважаючи на те, що існують різні погляди на реформування ВМС, на думку командування Військово-Морських Сил ЗС України, пріоритетним напрямком є створення так званого “москітного флоту”. За визначенням “москітний флот” – це швидкі, маневрені катери, здатні діяти в ближній морській зоні, знищувати надводні кораблі і підводні човни противника, охороняти важливі об’єкти морської інфраструктури, бази і порти, забезпечувати рейдові і спеціальні дії морської піхоти і сил спеціальних операцій, вести протимінні дії. Останнім часом світова практика показує гостру необхідність в наявності швидкохідних катерів малої тоннажності, здатних блискавично атакувати з-за обрїю і оперативно вирішувати різні завдання. Передусім – це багатоцільові ракетні катери. Йдеться про катери класу “Лань”, що розробляються державною компанією “Укрінмаш”. “Україні потрібні малі катери прибережної зони, здатні стримувати виходи угруповань в північно-західній частині Чорного моря. Основою бойового потенціалу повинен стати ракетний катер типу “Лань”, який буде стримуючим чинником агресора в Чорному морі”, відмітив командувач ВМС ЗС України віце-адмірал І. Воронченко [10].

Згідно АJP NATO – 3.1 (STANAG +1469), порівняння ефективності катерів і фрегатів в різних морських операціях свідчить про те, що класичний флот не має великої переваги над “москітним” **поблизу узбережжя**. І тільки певна автономність дає деякі переваги класичного флоту на великій відстані. Якщо враховувати сучасні морські операції, то швидкість 45 вузлів і вище, маневр і темп дають “москітному флоту” ще більше переваги. А здатність діяти на різних напрямках з низькою помітністю – примножують ці переваги в рази.

Обираючи катерний напрямок розвитку флоту, ВМС ЗС України підуть по ізраїльському шляху розвитку - коли основою бойового складу флоту є невеликі по розмірах, з малочисельними екіпажами ракетні катери, що здатні оперувати в мілководних прибережних районах. При цьому вони мають на борту протикорабельні ракетні комплекси, здатні завдати нищівного удару на відстані 50–200 кілометрів по будь-якому бойовому кораблю противника. У численних війнах з арабськими країнами, починаючи з 1967 року ізраїльські ракетні катери показали свою бойову ефективність.

ВМС Ізраїлю – найбільш нечисельний вид збройних сил Ізраїлю. За даними 2008 року, у ВМС служать 9500 осіб (включно з 2500 матросів і солдатів строкової служби), ще 10000 перебувають в резерві. Нині на військово-морські сили Ізраїлю покладено рішення таких завдань:

- пошук і знищення кораблів ВМС противника. Це завдання виконують ракетні катери типу «Саар», підводні човни й підрозділи «командос»;
- оборона узбережжя Ізраїлю й окупованих ним територій. Для цього притягуються сторожові катери, катери морської поліції, а також інші кораблі флоту;
- надання підтримки сухопутним військам. Це основне завдання десантних кораблів і катерів.

До початку 2003 року [4], у бойовому складі ВМС Ізраїлю було: 6 дизельних підводних човнів (типів «Гал» і «Долфін»), 3 корвети (проекту «Саар-5»), 20 ракетних катерів (проектів «Саар-4» і «Саар-4.5»), 32 сторожові катери (типів «Сабур», «Супер Двору», «Шелдаг» і «Нахшоль»), 9 допоміжних судів.

Також прикладом флоту легких сил можуть стати флоти Туреччини, Швеції, Норвегії. Хоча сьогодні вони теж йдуть шляхом збільшення тоннажності бойових кораблів (див. табл. 1).

Для порівняння, Україна має: довжину узбережжя - 970 м/міль (без урахування Криму); кількість кораблів: фрегати – 1; ракетні корвети – 1; тральщики – 1; десантні катери – 1; кораблі охорони – 6; середній вік кораблів – 25–30 років; підводних човнів – немає; чисельність старшого і вищого командного складу – 370 осіб; загальна штатна чисельність персоналу – 17 000 (фактично – біля 9000); витрати на одного військовослужбовця на рік – 7200 \$.

Таблиця 1

Порівняння українських і європейських ВМС

Країна	Швеція	Норвегія	ЧФ РФ	Україна
Довжина узбережжя, м/миль	1900	13900		970 (без Криму)
Кількість кораблів:			Рак.крейс-1, ВПК -1	
- фрегати	-	5	5	1
- ракетні корвети	7	6	10	1
- тральщики	12	6	11	1
- десантні катери	14	20	ВДК-7 / 5	1
- кораблі охорони	145	20	11	6
Середній вік кораблів, років	4-10	4-10	20-25	25-30
Кількість підводних човнів	7	6	7	-
Чисельність командного складу	58	37		370
Загальна штатна чисельність	4200	4200	Більш 25000	17000

ВМФ РФ можна рахувати засновником ідеї розбудови “москітного” флоту. Його основа – ракетні корвети та катери, що озброєні ПКР “Онікс” (дальність стрільби 250–500 км.), а деякі – й балістичними ракетами “Калібр” (– до 2000 км), бойовий потенціал яких значно перевищує навіть прогнозований до 2030 року потенціал ВМС ЗС України.

Українські ВМС сьогодні, як ніколи, потребують швидкохідних багатофункціональних катерів, оскільки не мають у своєму розпорядженні сучасних кораблів і коштів на їх розбудову, а завдання з охорони територіальних вод та морської економічної зони України з них ніхто не знімав.

Суттєвим недоліком такого флоту є значні обмеження щодо його практичного застосування (погодні умови – хвилювання не більше 3 балів, тактичний радіус дій (прибережні та річкові дії), малий термін автономних дій, відсутність засобів управління групою катерів, тобто – корабля управління, слабке ППО та власне озброєння і бронювання, теперішня відсутність в ВМС ЗС України засобів протикорабельної боротьби (передусім – протикорабельної ракети) та ін.).

“Що стосується конкретних типів, – відмітив заступник начальника штабу командування ВМС ЗС України капітан 1 рангу А. Риженко, – то ми розрізняємо три платформи, які нам необхідні: пошуково-рейдова, пошуково-ударна і протимінна [10]. До першої належать ракетно-торпедні катери з артилерією 40-мм і вище, які здатні діяти на відстані приблизно 100–120 миль від берега. У них на озброєнні – 3–4 протикорабельних ракети (торпеди), переносний зенітний ракетний комплекс (ПЗРК). Друга платформа – багатоцільові катери, оснащені артилерією до 30 мм, ПЗРК, протитанковим ракетним комплексом (ПТРК) прямого попадання 2000–3000 м. І третя платформа – катери для ведення протимінних дій. У порівнянні витрат і часу бачимо, що побудувати “москіти” набагато дешевше і швидше. Вони дешевше в обслуговуванні і не вимагають великих інвестицій в інфраструктуру. Їх ремонт більш гнучкий і дозволяє широко використовувати навіть цивільні майстерні. Можливість їх розгортання в зоні операцій також більше. У разі, якщо водний шлях недоступний, невеликі човни можуть бути доставлені в район ведення бойових дій на вантажівках, поїздах і літаках”.

Завдання поставлене Міноборони стали виконуватися ще в 2015 р., коли були спущені на воду 2 малих броньованих артилерійських катери (МБАК) проекту 58155 “Гюрза-М”. Вони вже увійшли до складу українських ВМС під назвою “Акерман” і “Бердянськ” і взяли участь в навчаннях “Sea Breeze 2017”. Після завершення багатонаціональних навчань “Sea Breeze 2017” було досягнуто домовленостей, що американська сторона надасть Україні два патрульних катери типу “Islands”. Вони також увійдуть до складу “москітного флоту”, який будує Україна замість втраченого в Криму.

Бронекатер типу “Гюрза-М” розроблений українським підприємством “Казенний дослідницько-проектний центр кораблебудування” у Миколаєві. Повна водотоннажність складає 50,7 тонни, максимальна швидкість – до 25 вузлів, дальність плавання економічним ходом – 700 миль,

автономність – п'ять діб. Екіпаж складається з п'яти чоловік. Варто відзначити, що вітчизняна “Гюрза-М” виглядає потужніше від американського катера. Кожна “Гюрза-М” оснащена двома бойовими модулями з 30-мм автоматичною гарматою, 30-мм автоматичним гранатометом, 7,62-мм кулеметом, а також двома протитанковими ракетними комплексами “Бар’єр” з лазерною системою наведення. На катерах встановлена оптико-електронна система управління вогнем і спостереження “Сова”, а також комплект ПЗРК. “Американець” ж взагалі не має ракетного озброєння, він оснащений 25-мм гарматою і двома 12,7-мм кулеметами.

В основі **багатофункціонального швидкого рейдово-амфібійного катера проекту 58181 «Кентавр»** прийнята платформа, яка рухається зі швидкістю до 40 вузлів і здатна доставляти 15–30 морських піхотинців, членів оглядової команди або водолазів-рятувальників до місця подій. У 2016 році в інтересах ВМС ЗС України дослідницьким проектним центром кораблебудування (м. Миколаїв) був розроблений проект катера, що раніше не створювався для національного військового флоту. Незважаючи на те, що судно створено на базі малих броньованих артилерійських катерів проекту 58155 “Гюрза-М”, нові катери все ж мають абсолютно інші технічні характеристики і функції. Швидкохідні катери будуть мати два варіанти виконання: базовий – для сил спеціального призначення, і протидиверсійний варіант, що відрізняється наявністю характерної малогабаритної гідроакустичної станції для виявлення підводних диверсантів противника.

Броньований десантно-штурмовий катер проекту 58181 «Кентавр» призначений для несення дозорної служби на річках і озерах; для швидкої і прихованої доставки підрозділів морської піхоти та сил спеціального призначення з амуніцією; вогневої підтримки сухопутних флангів під час ведення бойових дій у прибережних акваторіях морів і на внутрішніх водоймах (лимани, річки і водосховища) з видаленням від порту базування до 100 миль. Катер здатний виконувати завдання з установки мін і знищення річкових суден та бойових катерів противника.

У порівнянні з зарубіжними аналогами нові катери отримують більшу десантність (до 28 осіб) і дальність плавання. Водночас вони не будуть поступатися у швидкості ходу. «Кентавр» повністю виконаний із високоміцної сталі, що значно збільшить його захист.

Даний штурмовий катер має достатньо непогане протикульне і протиосколкове бронювання рубки для п'ятох членів екіпажу. Броня товщиною 8 мм захищає екіпаж від вогню автоматичної зброї противника. Як опція можуть встановлюватися ґратчасті екрани для захисту від РПГ.

Озброєння катера представлено кулеметно-гранатометним модулем, що складається з 12,7-мм або 7,62-мм кулемета, 30-мм або 40-мм автоматичного гранатомета. Датчики системи попередження про лазерне опроміювання дозволяють командирі своєчасно поставити димову завісу або перешкоду іншого виду. Для постановки димової завіси на катері встановлена танкова термодимова апаратура. Висадка десанту здійснюється через спеціальну апарель, розташовану в носовій частині судна.

Передбачена можливість трансформації десантно-штурмового катера в катер вогневої підтримки. Для чого додатково обладнується модифікованою реактивною системою залпового вогню з реактивними снарядами С-8. Конструкція катера дозволяє використовувати його не тільки в прибережній морській зоні, але й на річках, де багато рослинності. Для цього гребні гвинти розміщені в спеціальних тунелях, які забезпечать їх цілісність.

Сьогодні в державі вже побудовано 6 перших броньованих артилерійських катерів «Гюрза – М», а у 2020 році їх сплановано мати вже біля двох десятків. Активно йде робота з побудови десантних катерів «Кентавр», які знайдуть своє заслужене місце в українському «москітному флоті».

Ракетні катери типу “Лань” зараз знаходяться на озброєнні у В'єтнамі в кількості семи одиниць (проект ТТ-400ТР), з яких чотири з ракетними комплексами і три чисто артилерійські. Компанія-розробник позиціонує їх як багатоцільову бойову платформу – тобто, на один і той же корпус можуть встановлюватися різні модулі озброєння: артилерійські, протикорабельні ракети, зенітно-ракетні комплекси і так далі.

Катери мають водотоннажність 445 тон, довжину 62 м, ширину 9 м, осадку до 3,5 м, здатні розвивати швидкість до 32 вузлів. Стандартний комплект озброєння складається з універсальної артилерійської установки калібром 57 – або 30–35-мм, 8 протикорабельних ракет “Гарпун” (виробництво США), зенітних ракет самооборони (малої дальності, аналог ПЗРК “Ігла”), радарів виявлення повітряних цілей та надводних цілей, інформаційної системи й інших засобів радіоелектронної боротьби. Для ВМС України варіант патрульно-ударної платформи вже представлений вітчизняним виробником як **проект 58260 “Лань-М”**, і знаходиться він на стадії остаточного доопрацювання. До речі, саме на цій платформі планується застосування протикорабельних ракет і всього озброєння, необхідного для ведення сучасних морських операцій. Однак, кількість катерів, конкретні терміни будови і ціна питання, не озвучується, хоча раніше було відомо, що перший катер “Лань-М” для українського флоту має бути спущений на воду в 2018 р.

Військові експерти відмічають, що це дійсно непогані відносно дешеві (одна платформа – 2–15 % від вартості кораблів класів “корвет” і “фрегат”) катера, але призначені саме для несення служби на річках і в прибережній зоні. Виходити на них у відкрите море небезпечно, а вже тим більше намагатися вступити в протидію з більш серйозним противником.

В ідеалі ВМС ЗС України мають складатися з фрегатів, корветів, підводних човнів, десантних кораблів, тральщиків та ін. Але сьогодні вимагає від країни будувати малотоннажний “москітний флот”, що в разі дешевше і швидше, ніж реалізовувати великі довгострокові проекти.

Безумовно, “москітний флот” має ряд серйозних обмежень, які не дозволяють йому виконувати всі завдання, покладені на ВМС, але дає можливість в дуже короткий час створити велике корабельне угруповання у власній економічній зоні. Такий крок допоможе створити фактор стримування агресора на морі для безпеки України.

Виходячи з цього, в цей час для України застосування “москітного флоту” – це реалістичне тимчасове рішення по забезпеченню постійної присутності країни на морі обмеженими ресурсами. Цей флот має експлуатаційні переваги біля узбережжя країни в порівнянні з класичним флотом корветів і фрегатів, а також може стати основою для планомірного розвитку національного великотоннажного флоту.

В окремих публікаціях деякі автори штучно підвищують катерам бойовий статус і загрожують зібравши їх в “зграю” замінити ними повноцінний флот... Однак, саме “москітний флот” може бути доцільним на Азовському морі, куди перекинути великі військові кораблі сьогодні не має можливості. Але питання, чи зможуть ВМС в такому складі виконати всі поставлені завдання з оборони країни від можливої агресії на Чорному і Азовському морях, а також забезпечити захист національних інтересів в межах виключної морської економічної зони, залишається відкритим.

Теперішню потребу в катерах, здатних вести морські операції в прибережній зоні, командування ВМС України визначило в кількості 30–35 одиниць [11]. Держава в змозі протягом чотирьох років купити або побудувати таку кількість катерів для флоту. Передбачене на розвиток ВМС ЗС України фінансування в рамках 2–2,5 млрд. грн. щорічно до 2020 року дозволяє це зробити. Після створення “москітних” надводних сил для гарантованого захисту в прибережній зоні (після 2020 р.), можна буде розпочати наступний етап – побудову більш потужних кораблів для дій у відкритому морі.

Основою українського флоту до 2030 року будуть декілька (залежно від фінансування, мова йде про 2–3 кораблі) корветів типу «Володимир Великий», а також 35–40 катерів різного призначення: артилерійських «Гюрза-М» (приблизно 20 одиниць), ракетних «Лань-М» (3–5 одиниць) і десантно-штурмових «Кентавр» (приблизно 10). Ведуться серйозні роботи, щодо створення власної протикорабельної ракети (проект «Нептун»)... Боездатність «москітного флоту» визначається не кількістю катерів, а, перед усім, складом встановлених на них ракет. Важливо також і те, що швидкі патрульні катери, водотоннажність яких у десять разів менше, можуть нести ту ж кількість ракет або торпед, як корвет або фрегат [10].

Заразом, тривалі строки роботи над розбудовою ПКР «Нептун» (з вересня 2012 р.) та відсутність видимих результатів призводить до сумніву щодо дотримання спланованих строків розбудови ВМС ЗС України. А без наявності власних ПКР в умовах ембарго закупівлі імпорتنих, неможливо ввести до складу ВМС ЗС України ракетні катера – основу теперішнього надводного «москітного флоту» та, взагалі, говорити про його боєздатність...

Висновки

Пріоритетний напрямок розвитку ВМС ЗС України має своє вузьке місце – відсутність власної ПКР, і, виходячи з цього – ефемерний шанс на розробку і введення в бойовий склад ВМС багатоцільового корвету і ракетних катерів. Тобто, основа прогнозованого москітного флоту буде відсутньою, а без цього ні про яке виконання будь-яких оборонних задач ВМС ЗС України, поставлених керівництвом держави сьогодні, говорити неможливо.

Перспективи подальших досліджень

Напрямок подальших досліджень полягає у розгляді множини факторів, що впливають на розвиток ВМС ЗС України після 2020 року, визначення його пріоритетів, імовірні труднощі та можливі шляхи їх подолання.

Список використаних джерел

1. *Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України [від 26.05.15 № 287] // Голос України. – 2015. – 26 травня – С. 4 ;*
2. *Воєнна Доктрина України: Указ Президента України [від 24.09.15 № 555] // Голос України. — 2015. – 24 вересня. – С. 5;*
3. *Державна програма розвитку ЗС України на період до 2020 року: Указ Президента України [від 22.03.17 № 73/2017] // Голос України. – 2015. – 22 березня. – С. 4;*
4. *Військово-морська історія: навчальний посібник для слухачів університету / [С.В. Якім'як та ін.]; за ред. : С.В. Якім'яка; Київ. нац. ун-т. оборони України. – Київ: вид. НУОУ, 2013. – 204 с.;*
5. *Дубов О.В. Застосування перспективних рухомих берегових ракетних комплексів для вирішення проблеми протикорабельного захисту територіальних вод та узбережжя України в сучасних умовах / О.В. Дубов, А.М. Дончак, В.П. Рожко // Матеріали міжнародного наукового форуму 24-25.05.2016 р “Морська стратегія держави. Розвиток та реалізація морського потенціалу України”. – Київ, 2016. – С. 140–154;*
6. *Дубов О.В. Проблемні питання та імовірні напрями розвитку озброєння ВМС ЗС України у найближчій перспективі / О.В. Дубов, О.Г. Петровський // Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми та перспективи: збірник тез доповідей Третьої Всеукраїнської наук.-практ. конф., Одеса, 22-23.09.2016 р./ [редкол.: В.С. Мінасов та ін.]. – Одеса, 2016. – С. 132–135;*
7. *Петровський О.Г. Обґрунтування доцільності розробки перспективного рухомого берегового ракетного комплексу протикорабельних ракет “Нептун” / О.Г. Петровський, О.В. Дубов // Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми та перспективи: збірник тез доповідей Третьої Всеукраїнської наук.-практ. конф., Одеса, 22-23.09.2016 р./ [редкол.: В.С. Мінасов та ін.]. – Одеса, 2016. – С. 172–176;*
8. *Прес-служба Smart Maritime Group. Керівництво ЧСЗ знов виступило проти проведення аудиту бюджетного фінансування “Корвету”. 28.09.2017. [Електронний ресурс] // Військова панорама – Режим доступу: <https://wartime.org.ua/34749-kervnictvo-chsz-znov-vistupilo-proti-provedennya-auditu-byudzhethnogo-fnansuvannya-korvetu.html>;*

9. Прес-служба Smart Maritime Group. Ситуація навколо фінансового аудиту виконання державної програми “Корвет” загострюється. 21.09.2017. [Електронний ресурс] // Військова панорама – Режим доступу: <https://wartime.org.ua/34643-situacya-navkolo-fnansovogo-audituvikonannya-derzhavnoyi-programi-korvet-zagostryuyetsya.html>;

10. Прес-служба Smart Maritime Group. ВМС України необхідно не менше трьох десятків бойових катерів, здатних вести морські операції в прибережній зоні. 02/10.2017. [Електронний ресурс] // Військова панорама – Режим доступу: <https://wartime.org.ua/34829-vms-ukrayini-neobhdno-ne-menshe-troh-desyatkv-boyovih-katerv-zdatnih-vesti-morsk-operacyi-v-priberezhny-zon.html>;

11. Михайло Жирохов. Підлягає відновленню: як Україна буде відроджувати свій флот. 27.08.2017. [Електронний ресурс] // Народна правда – Режим доступу: <https://narodna-pravda.ua/2017/08/27/pidlyagaye-vidnovlennuy-uak-ukrayina-bude-vidrodzhuvaty-svij-flot>.

Рецензент: Фердман Г.П., кандидат наук з державного управління, СНС, капітан 1 рангу. Науково-дослідний центр Збройних Сил України “Державний океанаріум”, м. Одеса, Україна

МОСКИТНЫЙ ФЛОТ ВОЕННО-МОРСКИХ СИЛ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ УКРАИНЫ: ПЕРСПЕКТИВЫ И РЕАЛИИ

О.В. Дубов, А.Г. Петровский, О.В. Филоненко

Представляется анализ существующего опыта и рекомендации по созданию и использованию флота легких сил (“москитного”). Раскрываются проблемы и перспективы его развития и применения за счет военной эффективности и дешевизны, необходимость сочетания с возможностями классического флота.

Ключевые слова: ВМС ВС Украины, флот легких сил, “москитный флот”, ракетные катера, перспективный корвет, противокорабельная ракета, развитие ВМС.

MOSQUITOAL FLEET OF NAVY OF UKRAINSAN ARMED FORCES: PROSPECTS AND REALITIES

O. Dubov, A. Petrovskiy, O. Filonenko

An analysis of existing experience and recommendations for the creation and use of the light force fleet (“mosquito”). The problems and prospects of its development and application are revealed at the expense of military efficiency and cheapness, the necessity of combining with the capabilities of the classical fleet.

Key words: Naval Forces of Ukraine, light force fleet, “mosquito fleet”, missile boats, promising corvette, anti-ship missile, development of the Navy.